

جۆرج ئۆرویل ئازادىي پاركى^۱

وهرگيرانى ئەنۋەر سولتانى

[ئەوۋە ووتارى سىيەم لە كۆمەلە ووتارى 'فاشىزم و دىموكراسى'ى جۆرج ئۆرویل رۇماننووس و رۇژنامەنووسى ناسراوى ناوہ راستەكانى سەدەى بىستەمى برىتانىيە. ئۆرویل ۋەك لىبرالىكى خاۋازىارى ئازادىي قەلەم و بەيان، باۋەكوو دانوۋى لەگەل چەپەكان ناكۆلىت، دىسانەكە لىرەدا رەخنەگرى ياسا، دادگا و پۇلىسى ۋولتەكەيەتى بۆئەۋەى چەند رۇژنامەفروشى رۇژنامە چەپەكانىان لە دەرەۋەى ھايدپاركى لەندەن گرتوۋە و بە تاۋانى ئەۋەى رىگرييان لە ھاتوۋچۆى ئازادى خەلكى سەر جادە كرەبى، ھوكمىيانداۋن. سەردەمى نووسرانى وتارەكە كۆتايى شەرى دوۋەمى جىھانىيە و لەو پەيوەندىيەدا نووسەر شانازى بە بوۋنى چەشنە ئازادىيەكى رىژرەيى رادەريرىن لە برىتانىا دەكات كە لە ئالمانىاي نازى و ئىتالىاي فاشىستدا بوۋنى نەبوۋە و لەو پەيوەندىيەدا ۋەك ناسىۋنالىستىك دەرەكەۋى. ۋەرگىر]

^۱ سەرچاۋەى ۋەرگىران: جۆرج ئۆرویل، "ئازادىي پاركەكە" - كۆمەلەى وتارى فاشىزم و دىموكراسى، چاپى پىنگۋىن بووكز، لەندەن ۲۰۲۰ George Orwell, "Freedom of the Park", Fascism and Democracy, Penguin Books, London ۲۰۲۰; ISBN: ۹۷۸-۰-۲۴۱-۴۵۵۶۷-۸

چەند ھەوتووێھە ک پێش ئێستا، پۆلیس پێنج کەسی بەناوی پێبەندانەوێ گرت کە لە ھەرەوێ ھاید پارک^۲ پڕۆژنامەیان ھەفرۆشت. کاتی کەسەکان برانە بەر دەم دادگای بەرای^۳، ھەموویان بە تاوانبار ناسران، چوارکەسیان ھوکمدران بەوێ لە ماوێ شەش مانگدا ئاسایش تێکنەدەن و ئوێ دیکەیان پریاری چل

^۲ Hyde Park پارکی گەورە ناوھراستی شاری لەندەن. لە قوژینی باکووری پڕۆژەلانی پارکە کە گۆرەپانیک ھەبە کە لە ماوێ ۲۵۰ سالی رابردوودا شوینی قسەکردنی ئازاد بوو. واتە لە سەردەمێکدا کە فەیسبووک و تویتەر و واتسنەپ بۆ ھەریزینی بیرورای سەربەخوێ تاکەکەس و گرووپی سیاسی، کۆمەلایەتی، فەرھەنگی و ئایینی بوونی نەبوو، ئو چەشنە شوینانە، کە لە چەند پارکی دیکە لەندەن و چەند شاری دیکە بریتانیاش تاییەت بە قسە و بیرورا گۆرینەوێ کران، ھەوێکی گرنگیان لە داہینکردنی دیموکراسی و ئازادی راکەباندنی بیرورای کۆمەلانت=ی خەلکدا بینو. تەنانە تا ئێستاش لایەنگرانی ھەندئ سیاسەت، بۆ نمونە ئوپۆزسیۆنی ئیرانی و لەمپڕۆژانەدا بەتاییەت لایەنگرانی ئازادی فەلەستین لەوێ کۆدەبنەو و وتار ھەدەن.

^۳ . ئو چەمکە لە راستیدا Magistrate Court ھە کە دادگایەکی سووکەبە تەنیا بەو کێشانە رادەگات سزادانی کۆتاییەکە لە شەش مانگ زیندان و پیرە غەرامەبەک زیاتر نەبێت. ئەگەر دادگا ھەست بکات کێشەکە لەوێ گەورەترە، خوێ دەکشێنە دواو و کەیسەکە دەنێرێتە بەر دەم دادگای پادشایی (Crown Court).

شیلینگ^۴ غەرامە یا مانگیک زیندانی بۆ دەرچوو. کەسە کە پپی باشتەر بوو زیندان بکیشی، ھەر بۆیەش لاموایە ئیستا لە زیندانا بیئت.

ئەو پرۆژنامانە ی وا دەیانفرۆشت، بریتی بوون لە ھەوآلەکانی ئاشتیی، پپشووچوون، و ئازادی و ھەندئ پرۆژنامە ی ھاوچەشنى دیکە. پرۆژنامە ی ھەوآلەکانی ئاشتیی ئۆرگانى ریکخراوی یەکیەتی ئاشتییخووانە؛ ئازادی (کە تا ئەم دوایانە پپی دەگوترا تەفسیری شەر)، ھى ئانارشیستەکانە؛ پپشووچوونیش روونکەرەوہى دژایەتیکردنى سیاسەتە، بەلام ھەرچۆرئیک بئ چەپئیکى توندرەوہ. دادگای بەرایى گوتووپیەتی لە دەرکردنى ئەو حوکمانەدا کارتیکەریی سروشتی ئەو ئەدەبیاتە ی لەسەر نەبووہ کە فرۆشراون، بەلکوو دادوەر تەنیا نیگەرانی راستەقینە ی 'رئگریکردن' بووہ، و ئەو خالەش کە سەرپپچییە کە بە کردەوہ بەرئوہ براوہ.

ئەوہ ھەندئ پرسى گرنگ دەخاتە بەردەم. وەک دەسپئیک، یاسا چۆن لەسەر بابەتە کە دەوہستئ؟ ئەوہندە ی من دەرکى پپیکەم، فرۆشتنى پرۆژنامە

^۴. Shilling پارەى کۆنى بریتانیا کە بەرانبەر بووہ بە بیست یەکی پاوہئیک. چل شیلینگ دەیکردە دوو پاوہن.

لەسەر رینگاوبان، ھەرچۆنێک بێ، ئەگەر کاتی پۆلیس فەرمانت پێدات پڕۆی و تۆ لەشوینەکی خۆت نەجووڵی، بە کردەوێ دەبێتە ریبەندان. کەوابوو بە پێی قانون ھەموو پۆلیسیک کە ھەستیکی لەو شۆبەیی ھەبێ، دەگونجی ھەموو مندالە رۆژنامە فرۆشیکیش بگری کە رۆژنامە ھەوالەکانی ئیوارە (*Evening News*) دەفرۆشیت و دیارە ئەو بەرپۆەنابریت؛ کەوابوو بەرپۆەچوونی یاسا دەوہستیته سەر خواستی پۆلیس.

سەبارەت بەوہش کە چ شتیک پۆلیس دینیتە سەر پیراری گرتنی مروؤیک و نەگرتنی یەکی دیکە، ھەرچی بۆ دادوہرانی دادگای بەرایی ھاتییتە پیشەوہ، من بۆم ئەستەمە باوہر بکەم لەم کەیسەدا پۆلیس کارتیکەری سەرنجی سیاسی لەسەر نەبوویت. ئەو ھەندی لە کاریکی بەھەلکەوت زیاترە کە چووین تەنیا یەخە ئەو کەسانەیان گرتبێ وا ئەو چەشنە رۆژنامەیان فرۆشتووہ. دیارە ئەگەر ئەو کەسانەشیان بگرتایە کە رۆژنامە ھەقیقەت، تابلیت، یا سپیکتەئیر یا تەنازەت ھەوالەکانی کلیسیان^۵ فرۆشتووہ،

^۵ Truth, The Tablet, Spectator, or even the Church Times

ئەودەم ھاسانتر دەبوو باوەر بە بېلایەنپەھەرمان
بکری.

پۆلیسی بریتانیا ھەک ژاندرمە و لاتانی دیکە یا
ھەک گشتاپۆنی، بەلام لاموانیپەھەرمان کەسپک بە
قەسەپەکی و خراپەمان بلی کە لە ھەر دوو دا لەگەڵ
چالاکییەکانی بالی چەپدا دوستانە
نەجوو لاونەتەووە. ئەوان بەگشتی مەیلپک بەرھە
ئەو پێشان دەدەن کە لایەنی ئەو کەسانە بگرن
وا بە داکوکیکارانی ملک و مالی شەخسی
دەناسرین. ھەندئ کەیسە جیگە شەرم لە
سەردەمی ئالۆزیپەکانی مۆسلی دا ھەبوون؛ لە
تاقە کووونەوھە گەرھە موسلیدا کە من تەنیا بو
ئەو پەھەرمان بەشداریم تیدا کرد، ئەوان بو
'پاراستنی نەزم' بە شپۆپەھەرمان ھاوکاریی کراس
رەشەکانیان دەکرد کە بە دنیایپەھەرمان بەھمان
شپۆز ھاوپیشتی سوسیالیست و
کومونئیستەکانیان نەدەکرد. ھەتا ئەم دوایانەش
'سوور' و 'غەرە قانونی' ھاوواتای پەکتەر بوون، و
ھەمیشە وابوو کە بو نموونە، فرۆشیاری دەپلی

¹ Oswald Mosley ڕیپەری حزبى فاشیستى بریتانیا لە سالانى نیوھە
پەھەمی سەدەى بیستەمدا. مۆزلی لایەنگری توندوتیژی نازیپەھەرمان
ئالمانی و فاشیستەکانی مۆسولینی لە ئیتالیا بوو. نووسەری وتار ئەو
دەگرتە ئەستۆ کە جارتک لە کووونەوھەکانی ئەودا بەشداریی کردووە.

وورکر [ی چهپ] هەرگیز بۆ نموونه وهک فرۆشیاری
 دهیلی تیلیگراف [ی راست] نه بوو که ده جوولایه وه
 و به گشتی ئازاریشی ده بینی. ئه وه، به پروالته
 هەرچۆنیک بی، هه ندی جار ده توانی له ژیر
 حکومه تی حزبی کرێکاریشدا هاوشیوه بیته.
 شتییک که پیمخۆشه بزانه- و زۆر که میش به
 هه والی ده زانه- ئه وه یه کاتی گوران له
 حکومه تدا پیکدی، چ گورانکاریهک له که سه کانی
 به ریوه به رایه تیدا دیته کایه وه؟ ئایا ئه وه ئه فسه ره
 پۆلیسه ی وا باوه ریکی لیل و ناروونی هه یه به وه ی
 'سوسیالیزم' به واتای شتیکی دژ به یاسایه، کاتی
 که حکومه ته که خۆیشی سوسیالیستیه هه مان
 ئه وه باوه ره ده پارێزیت؟ ویده چی ئه وه ئه سلیک بیته
 که خه لکانی پیشه یی نابی په یوه ندی حزبا یه تییا
 هه بی، ده بی به وه فادارییه وه خزمه تی ئه وه
 حکومه ته ش بکه ن که بوته جیگری ئه وی پیشوو و
 ناشیی بینه قوربانیی باوه ری سیاسی خۆیان.
 له گه ل ئه وه شدا، چ حکومه تییک ده توانی
 دوژمنه کانی خۆی له سه ر پۆسته کللییه کان
 دابنیت و کاتی که حزبی کرێکار بۆ یه که مجار له
 ده سه لاتی بیگوماندایه - و خه ریکه ئه وه ئیداره یه
 به ده سه ته وه بگری که حزبی پارێزه ره کان
 پیکمپناوه- به روونی دیاره ده بی گورانکاری

منیان گوت که 'هیل'ه که ی نه وان، دیاره نه گهر هیلیکیشیان هه بیټ، نوینه رایه تی بالی چه پی حکوومه تی سهر دهسه لات ناکات. به لام نه وه له سهرده می دهسه لات ی چرچیلدا بوو. نه گهر بی بی سی نوینه رایه تی بالی چه پی ناو حکوومه تی ئیستای بکر دایه، من سهرنجم به ره و نه وراستییه نه ده چوو [که ئیستا باسی لئوه ده که م].

ههرچونیک بی خالی سهره کیی ئه م به شه وتاره، نه وه یه نه گهر بیټ و ده ست له کاری روژنامه و نامیلکه فروشان وه بر دیت، چ که مایه تییه کی تاییه ت هه لده بژیردری - کومونستان ی ئاشتیخواز، ئانارشیسته کان، شایه دانی خوا^ا یا لیژیونی ریفورمخوازی مه سیحی که له م دوایانه دا رایانگه یاند هیتله ر هه مان مه سیحه؟ نه وه بابه تی دووه مه. گرنگایه تییه کی نیشانه یی له وه دایه که نه و خه لکانه ده بوایه له و شوینه تاییه ته دا ده ستگیر بکرین. ئیوه مافی نه وه تان نییه له ناو هایدپارک دا روژنامه بفرۆشن، به لام نه وه له سالانیکی زور پپش ئیستاوه کاریکی ئاسایی بووه که

^ا Jehovah's Witnesses فیرقه یه کی نوینی مه سیحی که له سه ده کانی ۱۹ و ۲۰ دا له نه مریکا سه رییه لداوه و تا راده یه ک له باوه ره کانیدا رادیکاله.

رؤژنامه فرۆشه كان خۆيان راست له دهره وهى دهروازه كاندا چيگير بكن و ئه ده بياتى بلاوبكه نه وه كه په يوه نديدار به كو بوونه وه يه كى ناو هه واى ئازاده كه بوى هه يه ته نيا سهد مەتر دوورتر له ويوه پيكييت. هه موو چه شنه چاپه مه نييه كيش له وى فرۆشراوه بيئ هه وهى ده ست له كاريان وه ربدري. سه بارهت به كو بوونه وه كانى ناو پاركه كه، ئه و كو بوونه وانه يه ك له شته سه مه ره بچووكه كانى جيهانن.⁹ من له كاتوساتى جياوازا گويمدا وه ته نه ته وه ييه هيندييه كان، ريفورميستانى ميانه رو، كومونيست، تروٲسكيست، حزبى سوسياليستى بریتانياى مه زن، ئه نچومه نى كاٲوليكي نيشانه پى، ئازادبيران¹⁰، گياخوران، مورمونه كان¹¹، سپاى رزگارى¹²، سپاى كليسا، و ته نانهت چه شنایه تيه كى زورى خه لكانى به ئاشكرا كالغام كه هه موويان نورهى خۆيان

⁹ Miner Wonders of the world نووسەر ویستوو یه تی مه سه له كه گه ره پيشان بدا و به حه وت شته سه مه ره گه ره كانى جيهانى بشوبه ئنى.

¹⁰ Freethinkers

¹¹ Mormons فيرقه يه كى ئايينى-كولتوورى مه سيحى كه له سه دهى نۆزده يه مدا له شارى نيويوركى ئه مريكا بنيا تراوه.

¹² Salvation Army

ده پاريزن و به پيى سهره ده چنه سهر كورسيى و تاردان و به قسهى خووش و به تامى بيسه رانى كومله خهلكى ده و روبه ريان وه لام ده درينه وه. نه گهر نه و خاله بگيرينه به رچاو، هايد پارك شوينيكى تايه ته، چه شنيك نالسه تيايه^{۱۳} كه تيايدا بوچوونى غه يره ياسايش مؤله تى راگو بزرانى هه يه- و ئيستاش ژماره يه كى كه م له وولاتان هه ن كه شانويه كى رازاوه ي وه ك نه ويان هه بى. من گه ليك پيش نه وه ي هيتله ر ده سولات بگريته ده ست، خه لكانى به شى قارره يى ئوروپام ناسيوه كه له هايد پارك هاتوونه ته ده رى و كاتى نه و شتانه يان گوئ ليبووه وا هيندى يا ئيرله ندييه كان له ويدا سه باره ت به ئيمپراتورته تى

^{۱۳}. Alsatia شوينيك له وايت فرايرى له نده ن كه له سه ده ي حه طده هه مدا په ناگه ي قه رزدار و تاوانباران بووه. نه و كه سانه له ويدا نيشته جئ بوون و پوليس كارى پيياننه داوه. نيازى نووسه ر په ناگه و حصن و شوينيكه قانون و به ريوه به رانى ياسا نه توانن ده ستى پيرا بگه يه نن. هه روه ها نامازه يه به شار و ناوچه ي "ئالزاس" (ستراسبورگ) ي فه رانسه له سه ر سنوورى ئالمانيا كه هه ر شه ش مانگ جارئك به نو ره، فه رانسه و ئالمان به ريوه ي ده بن. نه وه ش نيشانه ي نه و راستييه ي كه دواى نه وه ي ناوچه كه چه ندجار له ده ستى فه رانسه نه ستينرا و درايه ئالمانيا و وه رگيرايه وه، له كو تايدا چاره سه رى دوو حكوومه تىي بو دوزرايه وه. له دوخى ناسايى و ناسايشدا ده كرى كاروبار له جياتى شه ر و خوئينرشتن، به هاو كارى و هاوده نكي به ريوه بچن.

بریتانیا گوتوویانه، تووشی سهرسوورمان و
تهنانهت په‌ریشانیی هاتوون.

رادهی ئیستای نازادیی چاپمه‌نی له‌م ولاته‌دا
ئه‌غلب به‌زیاده‌وه له‌قه‌له‌مدراوه. به‌کرده‌وه
نازادییه‌کی زور هه‌یه، به‌لام له‌راستیدا زوربه‌ی
ئه‌و چاپمه‌نیانه‌ی وا له‌لایهن چهند که‌سیکی
که‌مه‌وه خاوه‌نداریی ده‌کرین، زیاتر به‌همان
شێوازی سانسوری ده‌وله‌تی به‌رێوه‌ده‌برین. له
لایه‌کی دیکه‌وه، نازادیی راده‌ریین راسته‌قینه‌یه.
له‌سهر سه‌کو یا شوینی دیکه‌ی دیاریکراوی زیو
هه‌وای نازاد وه‌ک هاید پارک، که‌موزور ده‌توانی
هه‌موو شتیک بلیی، و ئه‌وه‌ی که‌واهه‌یه
گرنگایه‌تی زیاتری بیته‌وه‌یه هیچ که‌سیک
هه‌ره‌شه‌ی ئه‌وه‌ی لێناکریت له‌سهر ئه‌وه‌ی رای
راسته‌قینه‌ی خو‌ی له‌ [شوینی گشتیی وه‌ک]
پاب، قاتی سه‌ره‌وه‌ی ئوتوبوس و شتیتر بیته
سه‌ر زمان.

نوکتکه‌ له‌وه‌دایه‌ ئه‌و نازادییه‌ رێژه‌یه‌ی که‌ ئیستا
ئیمه‌ چێژی لێده‌بینین، وه‌ستاوه‌ته‌ سه‌ر بۆچوونی
خه‌لک و یاسا پارێزگارییه‌کی بۆی نییه‌. حکومه‌ت
قانون داده‌نی، به‌لام پرسه‌ی ئه‌وه‌ی ئایا
به‌رێوه‌ده‌برین یان نا و ئه‌وه‌ی پۆلیس چۆن
هه‌لسووکه‌وت ده‌کا، به‌خووی گشتیی

وولاته كه وه به ستراره. ئەگەر ژمارێكى زۆرى خەلك
 ئازادىيى راده برينيان بوى، ئازادىيى راده ريرين بوونى
 ده ييت تهنانهت ئەگەر ياسا مه نعىشى بكات؛
 ئەگەر باوهرى گشتى خاو ييت و درهنگ
 بجووليتته وه، كه مایه تىي نازىيى تووشى راونران
 دین، تهنانهت ئەگەر ياسا پشتيشيان بگرى.
 راسته كه مېوونه وهى خواست بو ئازادىيى
 رووناكيرانه، نه گەيشتۆته ئەو راده زۆرهى وا من
 شەش سال پيش ئیستا له ده سپىكى شەردا،
 پيشبينيم ده كرد به لام كه مترىك هەر بوته وه. باوهر
 به وهى ناكرى به سه لامهت مؤله تى گوپراگرتن [ى
 دادگا]^{۱۴} به هەندى باوهرى ديارىكراو بدرى، روو له
 زيادبوونه. ئەوهش له لایه ن ئەو رووناكيرانه وه
 برهوى پیدراوه كه كه به هوى جياوازی دانەنان له
 نيوان دژايه تىكردنى ديموكراتىك و رووبه روو
 وه ستانى ئاشكرا دا تووشى سه رلپشيووى
 هاتوون و هەر ئەوه شه كه له جياوازیيى
 رووله زيادبوونى بوچوونى ئیمه له مه ر ئیستبداد و
 يیعه داله تىي ده ره وهى و لاتدا رهنگى داوه ته وه.

^{۱۴} . Hearing خوى له خويدا به واتاى گوئ بيسبوونه به لام له بواری
 دادپهروه ريشدا كه لكى لپوه ده گيرى و به دانىشتنێكى فهرمى
 ده گوترى كه دادوه ر يا دادوه ران گوئ بو قسه ی لایه نه كانى كيشه
 راده دپرن.

ههروهه ها تهنانه ئهوانه ی وا خوڤان به لایه نگرى
ئازادى بىر و باوه ده ناسینن، به گشتى کات ئ
دوژمنانه کانیان تووشى راوانان دین، قسه ی خوڤان
وهرده گرنه وه.

من لاموانیه گیرانى پینچ کهس به هوى فرۆشتنى
چه ند روژنامه ی بى ئازاره وه کاره ساتیکى گه وه
بیت. کاتى ئه و شتانه ده بینى که ئیستا له جیهاندا
رووده ده ن، ئه ستم دیته بهرچاو بایه خیکى بى
سه باره ت به و رووداوه بچووکه ده نگت بهرز
بکه یته وه. به هه مان شیوه، نیشانه یه کی باش
نییه که ئه و شتانه ده بى یینه پيشه وه کاتى که
ئىستا شه ر به ته واوه تى کو تاپى هاتوه، و من
ده بى هه ست به دلخوشیه کی زیاتر بکه م نه گه ر
ئه وه و زنجیره یه کی دوورودرئ له هه مان رووداوى
ناسه ره کی که پيش ئه و روویاندا بى، بایه خى
ئه وه یان بیت ده نگ و هه رایه کی راسته قینه ی
خه لک بهرز بکه نه وه و نه ک ئه وه به لکوو ته کان و
شه کازیکى نه رمیش له هه ندی به شى روژنامه ی
که مایه تییه کاندایینه کایه وه.

دیسامبرى ۱۹۴۵